

Bronnenopdracht 'Burgers en stoommachines' Industriële Revolutie in Nederland.

Een van de vaardigheden die jullie moeten leren, is het doen van onderzoek op basis van primaire bronnen. Bij het tijdvak 'Burgers en stoommachines' gaan jullie zo'n onderzoekje doen. Het eindresultaat zal een onderzoek van minimaal 2 en maximaal 5 pagina's zijn over de Industriële Revolutie en de sociale kwestie in Nederland of Engeland. Het cijfer telt mee als toets op jullie rapport. Jullie krijgen hiervoor een aantal lessen om aan dit onderzoek te werken, maar jullie zullen ook buiten de les om hier tijd aan moeten besteden.

Werkwijze:

Week 1: Jullie krijgen een set bronnen als basis voor je onderzoek uitgedeeld. In de les zal besproken worden hoe je een onderzoeksvraag formuleert en een onderzoek opbouwt. Jullie gaan vervolgens de bronnen lezen, groeperen en aan de slag met het opstellen van een onderzoeksvraag aan de hand van de bronnen.

Een week later lever je een onderzoeksvraag en opzet van het onderzoek in. Hierin staat: je hoofdvraag, de bronnen die je hiervoor gaat gebruiken en je verwachte antwoord op de hoofdvraag.

Bij het onderzoek moeten jullie ook zelf extra bronmateriaal zoeken en verwerken.

Deadline: Uiterlijk donderdag 31 mei 17.00uur (in postvak).

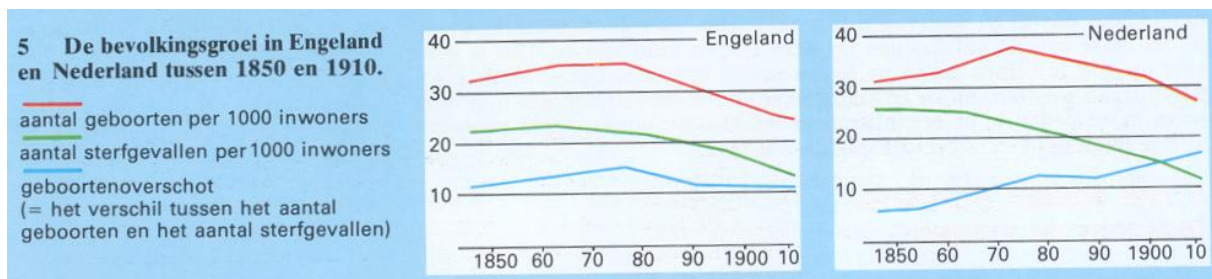
Bron 1. Het gemeentebestuur van Eindhoven schrijft in 1841:

'Het gebruiken van kinderen van 12 jaar en ouder vinden we heel nuttig, zowel voor de fabrikant, als voor de kinderen en hun ouders zelf. De fabrikant gebruikt bij voorkeur kinderen van 12 jaar en ouder: 1 vanwege het lagere loon; 2 omdat ze handig en vlug zijn bij het aanleren van werkzaamheden; 3 omdat ze de eerste leerlingen zijn, waaruit later de beste werklieden gevormd worden. De ouders hebben daarbij het voorrecht, dat hun kinderen zich niet op straat lopen te vervelen en onder behoorlijk toezicht tot de arbeid worden gebracht, en dat zij door het dagloon van de kinderen genoeg inkomen hebben om voor zichzelf te zorgen.'

Bron 2. Een werkende vrouw in 1891:

"s Morgens om 4 uur stond ik op, dan zorgde ik eerst voor het eten, dat dan in bed werd gezet. Dan maakte in de kindertjes gereed en bracht die naar mijn moeder. Ik moest precies om 6 uur op de fabriek zijn, Wanneer ik dan kwart over 12 weer thuiskwam, was mijn eerste zorg het eten op het vuur op te warmen en de boel gauw wat op te knappen. Kwam ik 's avonds van de fabriek, dan moest ik nog bij nacht en ontij gaan wassen en verstellen.'

Bron 3. Parlementaire enquête:

Bron 4. Helmich Benjamin Blijdenstein (22) aan vader Albert Jan Blijdenstijn (Fabriekseigenaren), Colne (G-B) 13mei 1891:

Ik zal mij nu eens neerzetten om ook u eens te schrijven hoe het mij hier gaat. Zoals ik u reeds schreef heb ik een zeer voorspoedige reis gehad. Maandag morgen ben ik naar Colne gereis waar Mr Pilling mij aan den trein opwachte. 's Middags voor dat het allen heel nette menschen zijn. Ze zijn zeer vriendelijk tegen mij. De oude mr. Pickles is vroeg touwbaas geweest op een andere fabriek. Hij heeft nu met zijne zoons een gedeelte van een fabrieksgebouw gehuurd. Waar 416 looms staan. In hetzelfde gebouw zijn nog andere weverijen maar niet zo groot. Het gehele gebouw hoort ene andere firma toe die het gebouw inclusief de drijfkracht weer aan anderen verhuurt. Frits Salomonson was vroeger reeds bij mr Pickles geweest toen hij nog touwbaas was. Het schijnen helemaal burgerluidjes te zijn. Ze werken dan ook zelf mee in de fabriek. Hetwelk voor mij nog wel wat waard is. Ik woon in Colne en ga elke morgen met den trein naar Barnoldswick.

Bron: Twents Archief van familie Blijdenstein

Bron 5 Helmich Blijdenstein (23) aan vader Albert Jan Blijdenstijn, Southport 1892

Van Jattersal zijn companion kreeg ik vandaag ook bericht dat ik bij Butterworth & Dickinson in de fabriek kon komen. Ik zal trachten zo veel mogelijk van hunne weverijpraktijk te trekken maar tevens ook van hunne machinefabriek. Gisteren ben ik naar Blackburn geweest naar Livesey een loommaker die verkocht niet veel in Holland. De Hollanders wilden de looms te goedkoop hebben zeide hij. Vandaag heb ik Howards Bullough een visite gebracht en hier was ik zo als vader zegt een interessant persoon want juist omdat wij geen spinmachines van hun hadden deden ze alle mogelijke moeite om mij de voordelen van hunne machinerie duidelijk te maken. Deze fabrikanten beginnen een eerste plaats in te nemen onder de spinmachinemakers. Zeer interessant was hunne toepassing van electriciteit op de voorbereidingsmachines. Ik ben er bijna den gehelen dag geweest en heb met een der heren tussentijds geluncht. Met een hele pak prospecten & boeken ben ik toen weer naar Southport getogen om die eens door te studeren en moet ik over acht dagen terugkomen dan zullen wij over het een of ander wat ik nog wensch te weten nadere inlichtingen vertrekt worden terwijl we dan tevens een spinnerij gaan zien waar hunne nieuwste machinerie in werking is. Dus die hebben wel lust om met Blijdenstijn & Co zaken te doen. En inderdaad de soliditeit van Blijdenstein & Co is hier wel bekend en komt me best te pas. Dit kunt u neef Herman wel eens zeggen als u terugkomt.

Bron: Twents Archief van familie Blijdenstein

Bron 6. De grondgedachte van het Communistisch Manifest: uit het voorwoord van F. Engels bij de derde uitgave van 1883:

De leidende grondgedachte van het 'Manifest': dat de economische productie en de daaruit noodzakelijk voortvloeiende maatschappelijke structuur van ieder historisch tijdperk de grondslag vormt voor de politieke en intellectuele geschiedenis in dat tijdperk; dat dienovereenkomstig de gehele geschiedenis een geschiedenis van klassenstrijd is geweest, strijd tussen uitgebuite en uitbuitende, overheerste en heersende klassen op verschillende trappen der maatschappelijke ontwikkeling; dat deze strijd thans echter een trap heeft bereikt waarop de uitgebuite en onderdrukte klasse (het proletariaat) zich niet meer van de haar uitbuitende en onderdrukkende klasse (de bourgeoisie) kan bevrijden kan zonder tegelijk de gehele maatschappij voor altijd van uitbuiting, onderdrukking en klassenstrijd te bevrijden – deze fundamentele gedachte behoort alleen en uitsluitend Marx toe.

bron: K. Marx en F. Engels, Het communistisch manifest. Bewerkte uitgave (z.p.1972). op: <http://users.skynet.be/historia/marx.html>

Bron 7. Alphons Ariëns De verhouding van de RK arbeidersvereniging tot de fabrieksarbeidersbond:

‘De arbeiders zijn in de laatste honderd jaar diep in de put gezakt. Dus gij ook. Ze hebben weinig te koop: ze zijn platzak of hebben in alle gevallen een platte beurs. Dat is een eerste leelijk geval, want daarmee zijn ze dikwijls vrij slecht gekleed, krijgen weinig vet in de maag, hebben dikwijls ook al een slechte woning, en wat hun rechten betreft, in werkelijkheid, nu dat is ook al niet veel.’

Bron: bronnenboek Alphons Ariëns

Bron 8. Alfons Ariëns, Katholieke priester in Enschede:

Vaak kom ik bij arbeiders in de Krim en Sebastopol(arbeiderswijken in Enschede) over de vloer. Och, wat verschrikkelijk! Ze klotsen 's morgens al voor zessen naar de fabriek en sjokken 's avonds pas rond achten terug, om daarna nog – zo lang als ze kunnen – op hun eigen stuk land te werken. Kinderen gaan mee. Als schimmen lopen ze achter hun ouders aan, de slaap nog uit hun ogen wrijvend. Zeventig uur per week werken mannen, vrouwen en kinderen in een slecht verlicht en geventileerd hol. Om nog niet over het eten te spreken, het middagmaal bestaat enkel uit een schaal aardappelen. Ondervoeding is daardoor net zo vanzelfsprekend als longtering als gevolg van het geregeld inademen van die oliestank in de fabriek. De werkmans is geen medewerker. Het is een werktuig!

Bron: bronnenboek Alphons Ariëns

Bron 9. Parlementaire Enquête: ter onderzoek naar arbeidsomstandigheden:

‘De kinderen werkten twaalf uur lang in slechte omstandigheden. Scrophulose en uitputting waren aan de orde van de dag. De lichaampjes waren zwak en de kinderen hadden een loodkleur op hun gezicht. Daarnaast kregen zij door de slechte ‘maatschappelijke omstandigheden’ een ‘slecht zedelijk gevoel mee’. De zedelijke ontwikkeling van de kinderen wordt uit den aard der zake er niet beter op, wanneer zij eenigen tijd in de fabriek geweest zijn. Het samenwerken van jongens, meisjes, vrouwen en mannen, alles dooreen, kan natuurlijk geen gunstigen invloed hebben.’

Bron: bronnenboek Alphons Ariëns

Bron 10. Aantallen stoommachines in de industrie in Nederland en België:

Jaar	Nederland	Jaar	België
1800	1	1802-1804	67
1829	38	1825-1826	319
1839	152	1828	1044
1851	292	1850	2013

Bron: geschiedenis werkplaats

Bron 11. Verdeling beroepbevolking over sectoren in procenten in Nederland en België:

Sector	Nederland		België	
	1848	1909	1846	1910
Landbouw	44	28	55	23
Industrie	24	33	32	47
Diensten	32	39	13	30

Bron: geschiedenis werkplaats

Bron 12. Uit het beginselprogramma van de SDAP, 1895:

‘De SDAP steunt elke politieke of economische beweging van de arbeiders die erop gericht is hun levensvoorwaarden te verbeteren. Zo wordt het klassenbewustzijn van de arbeiders opgewekt en hun macht tegenover de bezittende klasse versterkt. Zolang de arbeiders de staatsmacht nog niet in handen hebben, zal de SDAP proberen, alle politieke rechten te veroveren en deze te gebruiken voor:

- De organisatie van het proletariaat in de klassenstrijd
- Het verkrijgen van invloed op de wetgeving ter inviering van onmiddellijke verbeteringen in de toestand van de bezitloze klasse ter bespoediging van de economische revolutie.’

Bron: geschiedenis werkplaats

Bron 13. Daglonen in de textielindustrie in Overijssel in 1841 en 1860 met onderscheid in arbeid met en zonder stoomwerktuigen:

	1841		1860	
	Met stoom	Zonder stoom	Met stoom	Zonder stoom
Mannen	0,92	0,52	0,81	0,66
Vrouwen	0,50	0,31	0,59	0,53
Jongens	0,44	0,35	0,53	0,44
Meisjes	0,44	0,29	0,50	0,39
Kinderen	0,24	0,23	0,29	0,23

Bron: geschiedenis werkplaats

Bron 14: In 1853 wordt een rapport uitgebracht over arbeiderswoningen in verschillende grote Nederlandse steden. Hierin staat over een onderzochte woning:

In dit vertrek met donkere, vochtige muren en een natte, stenen vloer, dat 25 kubieke el¹⁾ lucht kan bevatten, die niet ververst of gezuiverd kan worden, leven drie mensen, die daar eten, slapen en hun natuurlijke behoeften doen, want ook in de dichte nabijheid is voor geen secreteet (wc) gezorgd.

noot 1 Een el is 69,4 cm; de inhoud van de woning is dus ongeveer 8,4 kubieke meter.

Bron 15: In 1860 namen drie grote Twentse ondernemers in Oldenzaal het initiatief tot de bouw van een grote stoomspinnerij. In haar jaarverslag schreef de Twentse Kamer van Koophandel

Al geruime tijd heeft het denkbeeld in Twente wortel geschoten, dat het voor de uitbreiding en instandhouding van de katoenindustrie nodig was meerdere spinnerijen te bouwen. Dat denkbeeld werd sterker naarmate het aantal stoomweverijen toenam. Deze betrokken hun garens als grondstof uit Engeland en het gevaar daarvan viel zelfs iedere oppervlakkige waarnemer op. Ook de stijgende prijzen konden niet ontkend worden, evenmin als het feit dat men met de stoffen, gemaakt van die duurdere garens, in Nederlands-Indië opnieuw met de Engelse leveranciers moest concurreren.

Bron 16. Johanna Eissink (45): spinster bij de Almelose stoomspinnerij:

Al achttien jaar ben ik werkzaam in de spinnerij. Er is veel stof bij ons op de afdeling, maar ik ben altijd gezond gebleven. Mijn man is minder gelukkig. Hij werkte als spinner. Nu heeft hij een ziekte in de ruggengraat. Vroeger ging ik dus niet naar de fabriek, maar sinds zijn ziekte ben ik genoodzaakt te werken, want op het ziekenfonds van een daalder per week kunnen wij niet leven.

Bron: www.ijzerenew.nl

Bron 17. Gerrit Bennink(32), socialist en voorman uit Hengelo (Ov):

Ooit was ik zelf een 'werkman der fabriek', totdat de weverij afbrandde en ik van vier hoog naar beneden heb moeten springen. Pas toen mijn rug brak realiseerde ik mij hoe beklagenswaardig de toestand van de volwassen slaven en slavinnen in de 'Twentse hel' is. Het is een arm bestaan, zonder maar ook één perspectief op beter leven: Elf uur lang verrichten ze in een bedompte fabriek eentonige arbeid. Elke dag weer. Het loon is niet veel en in elk huishouden moet ieder kind werken om het hoofd boven water te houden. Het voedsel bestaat uit roggebrood, aardappelen en soms een stukje varkensvet. Vlees is hun totaal onbekend. Bij ziekte krijgen zij niet het nodige om beter te worden. Het is triest...

Bron: www.ijzerenew.nl

Bron 18. Dirk Willem Stork (35), fabrikant van stoommachines:

Mijn werknemers laat ik tien uur per dag werken en bij voorkeur niet 's avonds of op zondag. Dat is iets te veel van het goede. Mocht het toch gebeuren, dan betaal ik natuurlijk vijftientig procent boven op het normale loon. Wij geven cursussen voor tekenen, natuur- en wiskunde en natuurlijk constructieleer. Deze lessen worden goed bezocht en zijn tijdens werkuren. Onze jongens zijn zo gemotiveerd. Er is elk jaar ook een wedstrijd voor de besten onder hen. Zo stimuleer ik de arbeidersgeest - iets wat mijn vader zeer belangrijk vond, toen hij deze fabriek oprichtte. Verder is er een sportclub, een spaarkas, pensioenfonds en ik bied zelfs arbeiderswoningen aan. Het is bij ons op de zaak een zeldzaamheid als een werkman om loonsverhoging vraagt - er heerst een tevreden sfeer.

Bron: www.ijzerenew.nl

Bron 19: Uit het rapport van de burgemeester van Almelo aan de Staatscommissie van 1863, die een onderzoek doet naar kinderarbeid

Kinderarbeid in fabrieken leidt tot slapheid van lichaam en vroegtijdige dood. Daarnaast leiden de kinderen onder dofhed van geest en stomphed van zedelijk gevoel. En hoe kan dit ook anders? De ouders kunnen in de eerste levensjaren van het kind er bijna niet voor zorgen. Vermoeid van de eentonige, alleen maar mechanische arbeid keren ze afgemat naar huis en kunnen het dan niet opbrengen zich met hun kind bezig te houden. Is het oud genoeg geworden om naar school te gaan, dan wordt het door de ouders gedwongen op die jonge leeftijd geest- en lichaamsdodende arbeid te verrichten om enige stuivers loon per week naar huis te brengen. Het ligt voor de hand dat door deze exploitatie de vier á vijfhonderd kinderen uit Almelo en omgeving die in fabrieken werken geen verstandelijk of zedelijk onderwijs krijgen. Alle pogingen van de gemeenteraad en van particulieren om een beetje onderwijs aan fabriekskinderen te geven zijn mislukt door de onwil, de onkunde en vooral door de lusteloosheid veroorzaakt door de vele en langdurige arbeid. De werkzaamheid en de zin van de kinderen wordt niet zelden kunstmatig opgewekt door het toedienen van sterke drank. Hieraan worden in Almelo door de fabrieksarbeiders juist duizenden guldens verkwist

Bron 20: Begin 1887 deed een parlementaire enquêtecommissie onderzoek naar de toestand in fabrieken en werkplaatsen in Nederland. Daarvoor wordt ook Cornelis Hosemans naar Den Haag geroepen en onder ede verhoord. Hij is meesterknecht bij de Tilburgse textielfabrikant Eras.

Verhoor van de heer C. Hosemans

De Voorzitter: Wilt gij uw naam, voornaam, beroep, ouderdom en woonplaats opgeven? Antwoord: Cornelis Hosemans, meesterknecht bij de heer Eras, oud 30 jaar, wonende te Tilburg.

Vraag: Hoeveel mensen hebt u onder u?

A. Ik ben meesterknecht bij twee fabrieken, die bij elkaar staan. Op die twee fabrieken samen werken 137 mensen, die allen onder mijn toezicht staan.

V. Zijn daar veel jongens onder?

A. 23 kleine jongens.

V. En hoeveel meisjes?

A. Er zijn 22 à 23 meisjes van boven de 16 en een meisje onder de 16 jaar.

V. Zitten er bij u mannen of vrouwen aan de weefstoelen?

A. Alleen mannen.

V. U bent zeker vroeg in dit beroep terechtgekomen?

A. Van mijn 16de jaar af.

V. Als men maar alleen op de inkomsten let, dan zouden de kinderen wel op hun 10de jaar kunnen beginnen?

A. Tien jaar is wel wat vroeg, dan zijn het nog te veel kinderen; het is al erg genoeg, dat zij op hun 12de moeten beginnen, maar in huishoudens waar 5 of 6 kinderen zijn en er soms twee zijn, die boven de 12 jaar zijn en de ouders moeten dan de verdiensten van de kinderen verliezen, dan is het al te erg. (...)

V. Hoe is het met de thuiswevers gesteld?

A. In verhouding hetzelfde als met de fabrieksarbeiders.

V. Zijn er veel thuiswerkers?

A. Ja.

V. Worden daar veel kleine jongens en meisjes bij het werk gebruikt?

A. Ja, met hun 12de jaar beginnen zij het vak te leren.

V. Maar ook daar gaan de kinderen tot hun 12de jaar school?

A. Ik geloof niet dat tegenwoordig in Tilburg kinderen onder de 12 jaar niet naar school gaan. (...)

V. Er zijn geen getrouwde vrouwen op de fabriek?

A. Nergens in Tilburg.

V. Maar wat doen zij thuis?

A. Vooreerst het huishouden. En dan zijn er ook nog wel, die in huis voor de fabriek werken, zoals pluizen, noppen en haspelen, alles heel licht werk.

V. Begrijp ik het goed dat op uwe fabriek een (zieken)fonds is? (...)

A. Wij hebben alle reden om trots te zijn op onze patroon (= baas). Is een man ziek, dan wordt de dokter gehaald en ontvangt de werkman 4 gulden uit het fonds, gedurende de tijd van zijn ziekte of de vrouw van de zieke man, maar dat zijn uitzonderingen.

V. Dat uw patroon het uitbetaalt? A. Ja. (...)

V. Hebt u zojuist niet gezegd dat de lonen de laatste tijd zo gedaald zijn dat een goede arbeider tegenwoordig maar 5 à 6 gulden verdienen kan?

A. Een goede wever, die thuis weeft, heb ik gezegd.

V. Verdient een goede arbeider in de fabriek meer?

A. Een goede wever op de fabriek verdient meer.

V. Hoeveel kan die wel maken?

A. Bij ons 10 à 11 gulden in de week, ook wel eens 12 gulden.

V. Maar wanneer die thuiswevers geen kinderen hebben, die de leeftijd hebben om te kunnen werken, terwijl hun vrouwen de grootste tijd nodig hebben voor het huishouden en de kleine kinderen, dan is dat toch een armoedig bestaan en kan men toch niet bij hen van welvaart spreken?

A. Neen, zeker niet. (...)

V. De meeste thuiswevers zullen dan wel trachten op een fabriek te komen?

A. Neen; de meesten houden er niet van op een fabriek te gaan werken. Zij zeggen: vrijheid gaat boven alles en is beter dan opgesloten te zijn in de fabriek, waar men 's morgens om 7 ingaat om er eerst 's avonds uit te komen. Dat schrikt velen van de fabriek af; vandaar dat de mensen in de fabrieken beter betaald moeten worden. (...)

V. Hebben die thuiswevers in de regel tuintjes of niet?

A. Zeker. Zij poten aardappelen of mesten een varken. Dat kunnen de fabriekswevers niet doen. Zij zouden er anderen flink voor moeten betalen om hen het werk te laten doen. (...)

V. Is het loon voor de thuiswevers de laatste tijd achteruit gegaan?

A. Zeker.

V. Is het loon per uur aan de fabrieken de laatste tijd achteruit gegaan?

A. Voor de schrobberaars niet, voor andere werkzaamheden wel. De overvloed van arbeiders maakt dat werkzaamheden die vroeger 8 of 10 centen per uur kosten, nu te verkrijgen zijn voor 5 of 6 centen.

Beoordeling:

Bronnenopdracht Industriële revoluties gym2				
Naam:				
Titel:				
Onderdeel		Weging	Cijfer	Totaal
Inleiding	0 Inleidende historische context 0 Hoofdvraag + uitleg 0 Omschrijving van opzet onderzoek	30%		
Hoofdvraag	0 Afbakening tijd en plaats 0 Geeft voldoende ruimte voor analyse 0 Originaliteit	10%		
Betoog / middenstuk	0 Is er een logisch/ goedlopend verhaal? 0 Worden de gegevens uit de bronnen samengevat en in eigen woorden beschreven? 0 Worden de bronnen geduid of geanalyseerd? Of alleen omschreven?	15 %		
Conclusie	0 Heeft de conclusie een duidelijke samenvatting? 0 Wordt de hoofdvraag duidelijk beantwoord?	15%		
Bronnenselectie	0 Wordt in de bronnenlijst de betrouwbaarheid en volledigheid van de gebruikte bronnen getoetst? 0 Zijn alle relevante bronnen gebruikt? 0 Wordt het brongebruik in het betoog aangegeven met een voetnoot? 0 Zijn er extra bronnen gebruikt?	10%		
Afwerking	0 Is er in duidelijk taal 0 Is het stuk zonder spelfouten geschreven? 0 Ziet het onderzoek er verzorgd uit?	10%		
Evaluatie	0 Is er een evaluatie en is deze serieus geschreven? 0 Is er een oordeel over de opdracht gegeven? 0 Is er een reflectie op de eigen werkhouding en het proces? 0 Wordt er omschreven wat er geleerd is van de opdracht?	10%		
Totaal cijfer:		100%		